

dnia 30. 01. 2026

W P Ł Y N Ę Ł O



Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Piotra Frąckowiaka

pt. *Historia szczecińskiej ekonomii akademickiej 1955–1985*

1. Wybór problemu badawczego

Dokładne poznanie przeszłości każdej szkoły wyższej należy uznać za odkrywanie jej swoistego kodu genetycznego, który nadaje sens współczesnym działaniom podejmowanym przez środowisko naukowe. Świadomość korzeni pozwala budować autentyczną wspólnotę mistrzów i uczniów, zakorzeniając ich w etosie wypracowanym w przeszłości. Bez tej pamięci uczelnia staje się tylko biurokratyczną strukturą, tracąc zdolność do rozumienia własnej specyfiki i roli społecznej. Historia legitymizuje bowiem prestiż każdego uniwersytetu, pozwala świadomie czerpać z jego sukcesów i unikać błędów przeszłości.

Wybór dziejów szczecińskiej ekonomii akademickiej w latach 1955–1985 na przedmiot rozprawy doktorskiej uznaję za uzasadniony. Badania w tym zakresie uzupełniają obraz Szczecina jako ośrodka nauki i dydaktyki akademickiej po 1945 r., w którym – kolejno i równocześnie – funkcjonowały: Akademia Handlowa w Poznaniu Oddział w Szczecinie, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Politechnika Szczecińska. Akademia Rolnicza, Wyższa Szkoła Morska, Pomorska Akademia Medyczna i Uniwersytet Szczeciński. Dopełniają obraz tożsamości naukowej ostatniej z wymienionych uczelni i wpisują się w podjęty przed kilkoma laty program badań nad szczecińską ekonomią akademicką. W poznanie przeszłości tego wyjątkowego w skali kraju ośrodka, łączącego uprawianie nauk ekonomicznych z elementem inżynierskim, mgr Piotr Frąckowiak włączył przed z górą pięćmioma laty, zatem przypuszczam, że finalizacja badań nad szczecińską ekonomią akademicką w latach 1955–1985 r. jest dla niego zamknięciem ważnego etapu życia naukowego. I to nie tylko dlatego, że mają stać się one podstawą uzyskania stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie historii.

2. Przedmiot, cel badań, zakres i metody badawcze

Jak wskazywałem wcześniej, nie mam zastrzeżeń co do wyboru przedmiotu badań. Uważam, że jest on w pełni wystarczający do przygotowania samodzielnego, kompletnego i wyczerpującego opracowania, mogącego stanowić podstawę do uzyskania stopnia doktora. Przedmiot badań został zdefiniowany jednoznacznie, choć dla części odbiorców, zapoznających się jedynie z tytułem dysertacji, może on brzmieć nieco enigmatycznie. Pojęcie

„szczecińskiej ekonomii akademickiej”, obejmujące działalność badawczą i dydaktyczną prowadzoną kolejno przez szczeciński oddział Akademii Handlowej w Poznaniu, Wyższą Szkołę Ekonomiczną w Szczecinie, Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny Transportu [Drogowego] Politechniki Szczecińskiej (WI-ET) oraz Uniwersytet Szczeciński, zostało jednak wcześniej zdefiniowane i funkcjonuje w literaturze przedmiotu.

Nie budzi moich wątpliwości również cel badań, którym było poznanie – dotąd nierozpoznanej – historii WI-ET, co pozostaje w pełni zrozumiałe w zestawieniu z przyjętym przedmiotem badań. Także zakres chronologiczny został określony prawidłowo i wyznaczony uzasadnionymi organizacyjnie datami. Rok 1955, stanowiący dolną granicę chronologiczną i odnoszący się do początków historii Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu (wówczas Drogowego), oraz rok 1985, będący momentem włączenia wydziału w struktury nowo powołanego Uniwersytetu Szczecińskiego, nie budzą zastrzeżeń. Doktorant zastosował właściwe metody badawcze, spośród których na pierwszy plan wysuwa się indukcja historyczna. Jej wykorzystanie pozwoliło na identyfikację faktów z przeszłości szczecińskiej ekonomii akademickiej i stworzenie jej spójnego obrazu. Jest to obraz kompletny i udany, choć pozostawiający pewien niedosyt, wynikający – w mojej ocenie – z niedostatecznego osadzenia rozważań w szerszym, ponadlokalnym kontekście.

Nie ulega wątpliwości, że Frąckowiak posiada wiedzę na temat społeczno-polityczno-gospodarczego kontekstu funkcjonowania szczecińskich szkół wyższych w latach 1955–1985. Świadczą o tym m.in. trafne i syntetyczne rozważania wprowadzające do rozdziałów pierwszego i drugiego. Zbyt mało uwagi poświęcił w nich jednak sferze nauki. Tymczasem od początku lat pięćdziesiątych XX w. zarówno ona, jak i system szkolnictwa wyższego w Polsce, podlegały istotnym przemianom. Dążenie do centralizacji życia naukowego, przejawiające się m.in. likwidacją rzeczywiście społecznych instytucji nauki oraz ograniczeniem autonomii szkół wyższych, umożliwiło władzom partyjno-państwowym centralne sterowanie zarówno badaniami naukowymi, jak i dydaktyką akademicką. Instytuty naukowe i uczelnie stały się kolejnymi bastionami na „froncie” walki o lepszą, socjalistyczną Polskę, a każdej z tych instytucji przypisywano określoną rolę.

Nie mam wątpliwości, że Frąckowiak zdaje sobie sprawę z tych uwarunkowań. Świadczy o tym chociażby stwierdzenie zawarte na s. 252 dysertacji: „W kwestiach kształcenia studentów należy zwrócić uwagę na fakt, że odbywało się ono zgodnie z zapotrzebowaniem na specjalistów w gospodarce narodowej, co było powszechną praktyką w ówczesnej Polsce”. Na

podporządkowanie procesu kształcenia konkretnym potrzebom gospodarczym wskazuje również literatura przedmiotu, znana autorowi i wykorzystana w badaniach, m.in. teksty zawarte w tomie *40 lat wyższego szkolnictwa ekonomicznego w Szczecinie* (red. Tadeusz Białecki, Szczecin 1986) oraz artykuł Pawła Guta pt. „Dla gospodarki Szczecina i regionu. Szkoły wyższe w Szczecinie w latach 1855–1989/1990” (w: *Akademicki Szczecin XVI–XXI wiek*, red. Piotr Niedzielski, Waldemar Tarczyński, Szczecin 2016). Uważam, że pełniejsze przedstawienie wpływu centralnie sterowanej polityki państwowej w zakresie nauki i szkolnictwa wyższego mogłoby korzystnie wpłynąć na rezultaty badań prowadzonych przez Frąckowiaka. Umieszczenie szczecińskiej ekonomii akademickiej w takim kontekście mogłoby bowiem skłonić Doktoranta do odmiennej oceny zarówno procesu włączenia Wyższej Szkoły Ekonomicznej w struktury Politechniki Szczecińskiej, jak i okoliczności powołania Uniwersytetu Szczecińskiego.

3. Literatura przedmiotu, podstawa źródłowa i ich wykorzystanie

Literatura poświęcona szkołom wyższym Szczecina po 1945 r. jest liczna. Doktorant słusznie ocenia jej charakter i wartość, zwracając uwagę na – w większości przypadków – jubileuszową genezę publikacji i ich syntetyczny charakter. Niemniej w badaniach nie pomija żadnego ważnego opracowania, przynajmniej ja nie dostrzegam poważnych luk zarówno w stanie badań nad edukacją akademicką Pomorza Zachodniego po II wojnie światowej, jak i wśród prac ogólniejszych, koncentrujących się historii najnowszej regionu i Polski.

Pozytywnie oceniam strategię wyszukiwawczą, którą na potrzeby badań Frąckowiak zaprojektował. Doktorant doskonale zdaje sobie sprawę, że podstawową bazę źródłową w badaniach nad historią jakiegokolwiek instytucji stanowią archiwalia przez tę organizację wytworzone. Dlatego słusznie kwerendą objął zasoby archiwów dwóch istniejących szkół wyższych, w których funkcjonowała i nadal funkcjonuje szczecińska ekonomia akademicka. Mam tu na myśli Archiwum Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego (niegdysiejszej Politechniki Szczecińskiej) oraz Archiwum Uniwersytetu Szczecińskiego.

Zasób pierwszego z wymienionych archiwów – co znanym nie dziwi – okazał się zdecydowanie mniej bogaty w archiwalia wykorzystane w badaniach, niemniej należy pochwalić Doktoranta za poszukiwanie tam aktów normatywnych wydawanych przez władze Politechniki Szczecińskiej i regulujących zasady działania całej uczelni.

O wiele większy potencjał informacyjny mają materiały archiwalne Wydziału Inżynierjno-Ekonomicznego Transportu Politechniki Szczecińskiej, które jako sukcesja archiwalna weszły do registratury Uniwersytetu Szczecińskiego i obecnie znajdują się w magazynach Archiwum tej uczelni. Dobrze zatem, że to w nich przede wszystkim Doktorant poszukiwał informacji źródłowych. Co prawda z archiwistycznego punktu widzenia trudno bez żadnych zastrzeżeń przyjąć nazwanie serii archiwalnej zespołem, co przydarzyło się Doktorantowi we wstępie, niemniej uznaję to stwierdzenie za skrót myślowy, mający uzasadnienie w ewidencji zasobu Archiwum Uniwersytetu Szczecińskiego. Frąckowiak przeszukał najbogatsze informacyjnie klasy dokumentacji, m.in. protokoły posiedzeń ciał kolegialnych i sprawozdania, dzięki którym udało mu się poznać niemal kompletny obraz przedmiotu badań. Nieco mniejsze znaczenie dla ustaleń zawartych w dysertacji miała kwerenda w dwóch zespołach archiwalnych, wytworzonych przez szczecińskie szkoły ekonomiczne przed 1955 r., tj. Akademia Handlowa w Poznaniu Oddział w Szczecinie 1946–1952 (nr zespołu 361/1/0) oraz Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Szczecinie 1950–1955 (nr zespołu 361/2/0). Niemniej jej rezultaty nieco rozbudowały obraz poprzedniczek funkcjonujący do tej pory w literaturze przedmiotu.

Materiały archiwalne zachowane w innych archiwach mają do realizacji badań Frąckowiaka znaczenie uzupełniające. Za właściwe uważam, że Doktorant szukał ich w zasobach Archiwum Państwowego w Szczecinie i Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Dobrym pomysłem było przeszukanie materiałów Ośrodka Informacji Naukowej i Postępu Techniczno-Organizacyjnego „Intorg” w Szczecinie [1964] 1974–1991 (nr zespołu 65/981/0) oraz Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego [1951] 1956–2018 (nr zespołu 65/1766/0), gdzie odnalezione zostały informacje pozwalające poznać nieco funkcjonowanie środowiska władz szkół wyższych Szczecina i echa dyskusji nad powołaniem uniwersytetu w stolicy Pomorza Zachodniego. Na pochwałę zasługują również poszukiwania w zasobie warszawskiego archiwum, choć – jak się okazało – rezultat tej kwerendy okazała się mniej zadowolający, choć poniekąd zrozumiały. Zachowane do dziś pozostałości registratur resortów odpowiadających za naukę i szkolnictwo wyższe: Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w Warszawie [1944–1949] 1950–1967 [1968–1971] (nr zespołu 2/787/0), Komitet Nauki i Techniki w Warszawie 1963–1972 [1973–1974] (nr zespołu 2/1153/0), Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego w Warszawie [1958, 1965] 1966–1972 (nr zespołu 2/2626/0), Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki w Warszawie [1949–1971] 1972–1984 (nr zespołu 2/2627/0) oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Warszawie [1965–1984] 1985–1987), stanowią w większości zespoły niepełne (tj. szczątkowe i fragmentaryczne).

Z zadowoleniem przyjmuję, że dysponując pierwszorzędymi dla badań archiwalnymi, Doktorant wykorzystał również źródła publikowane, przede wszystkim akty prawne i 2 tomy wspomnień Leona Babińskiego. Za dojrzałe i – z punktu widzenia prowadzonych badań – konieczne, uznaję źródłowe wykorzystanie publikacji pracowników WI-ET przy kreśleniu charakterystyki dorobku naukowego ośrodka.

Po przeanalizowaniu wykorzystanej przez Frąckowiaka bazy źródłowej uznaję, że Doktorant potrafi zaprojektować strategię wyszukiwania informacji do badań historycznych, dokonać świadomych wyborów i od nich uzależnić zakres kwerendy źródłowej. Dobrze także uzasadnia wykorzystanie całości archiwalnych poddanych kwerendzie. Dlatego żałuję, że we wstępie do pracy Frąckowiak nie wyjaśnił powodów, dla których zrezygnował z poszukiwań w zasobie Archiwum Polskiej Akademii Nauk w Warszawie i w czterech zespołach archiwalnych przechowywanych w zasobach Archiwum Akt Nowych w Warszawie i Archiwum Państwowym w Szczecinie. Mam na myśli:

- Polska Zjednoczona Partia Robotnicza. Komitet Centralny w Warszawie [1905–1947] 1948–1990 (nr zespołu 2/1354/0),
- Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Szczecinie [1945] 1948–1990 (nr zespołu 65/858)
- Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie [1945] 1950–1973 [1990] (nr zespołu 65/356/0),
- Urząd Wojewódzki w Szczecinie [1945] 1973–1998 [2010] (nr zespołu 65/985/0).

Brak komentarza w tym zakresie uważam za niedociągnięcie.

Wykorzystane przez Frąckowiaka literatura oraz źródła, z powodzeniem pozwoliły zrealizować cel badań, a sposób ich wykorzystania nie budzi moich zastrzeżeń. Doktorant zachował właściwy balans między informacjami zaczerpniętymi z wybranej literatury i źródeł, co było ważne szczególnie w pierwszym rozdziale, odnoszącym się do rzeczywistości zbadanej i przedstawionej stosunkowo niedawno.

4. Struktura

Praca doktorska Frąckowiaka, wraz ze streszczeniem, liczy 389 stron. Zawiera wstęp, 3 rozdziały merytoryczne i zakończenie, jest wyposażona w pełny aparat naukowy: spis treści,

zestawień źródeł i opracowań, aneks z ilustracjami, zestawienia umieszczone w tekście tabel i załączników. Co oczywiste w dysertacji nie zabrakło odsyłaczy i przypisów, których w pracy jest łącznie 1582. To pokaźna liczba, jednak średnia nieco ponad 4 przypisów na stronę jest w pełni uzasadniona zważywszy na wybitnie źródłowy charakter ustaleń Doktoranta.

W rozdziale pierwszym (s. 11– 89, razem 79 s.) Frąckowiak przedstawia dzieje szczecińskiej ekonomii w latach 1946–1955. Koncentrując się na historii poprzedniczek Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu Drogowego działającego od 1956 r. już w ramach Politechniki Szczecińskiej, część przybliżył genezę tej struktury i – z punktu widzenia celu realizowanych przez Frąckowiaka badań – ma charakter wstępny. Doktorant skrupulatnie przedstawił tu losy szczecińskiego oddziału Akademii Handlowej w Poznaniu oraz Wyższej Szkoły Ekonomicznej, w obu przypadkach charakteryzując okoliczności ich powstania, organizację, podstawy prawne funkcjonowania, kadre dydaktyczną, programy studiów, społeczność studencką oraz znaczenie obu szkół dla uformowania się i stopniowego krzepnięcia szczecińskiego środowiska ekonomicznego.

Drugi rozdział dysertacji, najobszerniejszy w opracowaniu (s. 90–301, łącznie 201 s.), koncentruje się na latach 1955–1985 i przedstawia historię Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu (do 1963 r. Transportu Drogowego). Z podobną precyzją, jak w przypadku poprzedniczek, Doktorant omawia organizację i rozwój wydziału, charakteryzuje kadre dydaktyczno-naukową, ramy i funkcjonowanie systemu kształcenia oraz sprawy studenckie. Z odpowiednią uwagą prezentuje badania naukowe, które przed 1955 r. nie były prowadzone na dużą skalę przez szczecińskich ekonomistów i dlatego nie są przedmiotem poważniejszej refleksji w rozdziale pierwszym.

W najskromniejszym objętościowo rozdziale trzecim (s. 302–323, razem 21 s.) Frąckowiak omawia ostatnie pięciolecie Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu i jego drogę do włączenia w strukturę współczesnego Uniwersytetu Szczecińskiego. Doktorant umiejętnie omawia koncepcje rozwoju szczecińskiego ośrodka dydaktyki i nauki ekonomicznej pojawiające się do wiosny 1979 r., dyskusje nad nimi i rzeczywiste prace, które doprowadziły do wspomnianego już finału.

Nie budzi moich zastrzeżeń zachwianie logiki wykładu opartego na chronologii i wydzielenie rozdziału trzeciego w oparciu o kryterium rzeczowe. Uznaję ten zabieg za uzasadniony. Uważam natomiast, że treści w dysertacji nie zostały rozłożone równomiernie, co uznaję za

niedociągnięcie. Co prawda odnosząc objętość poszczególnych części do zakresu chronologicznego, zaburzenie proporcji wydaje się naturalne: rozdział pierwszy przedstawia wszakże historię 10 lat szczecińskiej ekonomii, a drugi szczegółowo prezentuje wydarzenie lat trzydziestu, stąd proporcja 1:3 zajętych przez rozdziały stron wydaje się uzasadniona. Niemniej by uniknąć dysproporcji, można było rozdział drugi podzielić na dwie części: 1956–1970 i 1970–1985.

Za niedopracowanie uważam pozostawienie w dysertacji dwóch fragmentów rozpoczynających rozdziały pierwszy i drugi bez tytułów. Oba przedstawiają ogólne uwarunkowania, w których przyszło funkcjonować szczecińskiej ekonomii odpowiednio w latach 1945–1955 i 1955–1985. Jeśli autor tekstu naukowego decyduje się w rozdziałach wydzielać podrozdziały, powinien pozostawać w tym konsekwentny. Ta dokładność jest wg mnie dowodem pełnego panowania nad strukturą i stopniem szczegółowości wykładu.

Spis treści nie oddaje precyzyjnie struktury pracy i nie wskazuje podziału „Bibliografii” na wydzielone w niej części. Uznaję to jednak, z lekkim przymrużeniem oka, za niedopatrznie usprawiedliwione: wyszczególnienie wszystkich składających się na zestawienie części (tj.: „Źródła archiwalne”, „Źródła drukowane”, „Literatura”, „Wybór publikacji pracowników Wydziału Inżynieryjno-Ekonomicznego Transportu wykorzystanych przy opisie rozwoju naukowego”) spowodowałoby zwiększenie objętości spisu i przeniosło jego końcową część na kolejną stronę.

Z jeszcze drobniejszych kwestii wolałbym, aby spis załączników poprzedzał aneks, co moim zdaniem ma uzasadnienie informacyjne.

5. Podsumowanie

Przedstawioną do recenzji dysertację uznaję za pracę udaną. Mój duży szacunek budzi wysiłek, który Frąckowiak włożył w przeprowadzenie drobiazgowej kwerendy archiwalnej oraz skrupulatność w oddaniu szczegółów historii szczecińskiej ekonomii do momentu włączenia jej w ramy organizacyjne Uniwersytetu Szczecińskiego. Bez wątpienia, dysertacja zasługuje na publikację. Wg mnie, bez większych przeróbek, rozdział drugi rozprawy może stać się treścią opracowania *Dzieje szczecińskiej ekonomii, t. 2: Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny Transportu [Drogowego] Politechniki Szczecińskiej 1955–1985*.

Konkludując:

po zapoznaniu z tekstem przedstawionej pracy stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr. Piotra Frąckowiaka pt. *Historia szczecińskiej ekonomii akademickiej 1955–1985* spełnia warunki określone w art. 187 ust.1–3 Ustawą z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. W związku z tym wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów przewodu doktorskiego i publicznej obrony pracy.

Toruń, 26 stycznia 2026 r.



.....

dr hab. Robert Degen, prof. UMK